

Nekrologi

WSPOMNIENIE O PROFESORZE WALTERZE MERTINEICIE

19 kwietnia 1987 r. zmarł we Flensburgu po krótkiej, ciężkiej chorobie prof. dr Walter Mertineit.

Urodził się 3 marca 1926 r. w miejscowości Kussen, powiat Schlossberg (Prusy Wschodnie) jako syn rzemieślnika i rolnika. Po wojnie znalazł się w Niemczech Zachodnich, studiował i doktoryzował się na uniwersytecie w Getyndze, dłuższy staż naukowy odbył w Stanach Zjednoczonych. W 1964 r. został profesorem nauk politycznych i historii najnowszej w Wyższej Szkole Pedagogicznej we Flensburgu. W okresie ponad dwudziestoletniej pracy na tej uczelni zyskał sobie wysokie uznanie jako znakomity organizator badań naukowych oraz świetny dydaktyk i wychowawca młodzieży studiującej. W latach 1977 - 1981 pełnił funkcję wiceprezydenta tej uczelni.

Działalność naukowo-badawczą i pedagogiczną łączył Walter Mertineit z niezwykle żywą aktywnością społecznikowską na niwie oświaty dorosłych i stał się w tej dziedzinie jednym z czołowych ekspertów w Republice Federalnej Niemiec. Od 1960 r. był sześciokrotnie jednogłośnie wybierany na stanowisko przewodniczącego Krajowego Związku Uniwersytetów Ludowych (*Landesverband der Volkshochschulen*) w Szlezwicku-Holsztynie, których to związek zawdzięczał mu niezwykle rozkwit i znakomite warunki rozwoju. Od 1969 r. był członkiem, a następnie wiceprezydentem Niemieckiego Komitetu Narodowego UNESCO, w którym kierował Sekcją Wychowania. W 1980 r. wszedł w skład Rady Naukowej Kolegium Wschodniego Federalnej Centrali Kształcenia Politycznego (*Ostkolleg der Bundeszentrale für Politische Bildung*) w Kolonii, pełniąc w niej funkcje przewodniczącego i wiceprzewodniczącego. Działał ponadto w takich instytucjach, jak Kuratorium Instytutu Międzynarodowych Badań nad Podręcznikami Szkolnymi im. Georga Eckerta w Brunzwicku, w niemieckiej sekcji Rady Europejskiej do spraw współpracy kulturalnej, Kuratorium Instytutu Międzynarodowych Badań Pedagogicznych i innych. W żadnej z tych instytucji i organizacji nie traktował swojego członkostwa formalnie czy spektakularnie, lecz angażował się czynnie w ich praktyczną działalność, stając się z reguły osobą wręcz niezbędną w ich kierowniczych gremiach. Dzięki niezwyklej zdolnościom koncyliacyjnym, mimo iż był długoletnim ideowym członkiem SPD, potrafił — jeśli wymagało tego dobro sprawy — znaleźć wspólny język także z politycznymi przeciwnikami i zapewnić sobie ich poparcie.

Obok pracy zawodowej pasją prof. Waltera Mertineita, a nawet — jak o tym zapewniał bliskich mu ludzi i jak o tym świadczyły jego poczynania — powołaniem jego życia była działalność we Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL—RFN. Był członkiem tej Komisji od momentu jej powstania w 1972 r., a po śmierci jej pierwszego przewodniczącego ze strony zachodnioniemieckiej, prof. Georga Eckerta, w 1974 r. został jego następcą. Wprawdzie praca Wspólnej Komisji, której zadaniem było opracowanie naukowych zaleceń z zakresu historii stosunków polsko-

-niemieckich i geografii dla autorów podręczników szkolnych i nauczycieli tych przedmiotów niejako z natury rzeczy musiała mieć charakter zespołowy, to jednak osobowość przewodniczącego, pełniącego w niej rolę moderatora, odgrywała niezwykle doniosłą, a w niektórych wypadkach wręcz decydującą rolę.

Przynajmniej dwukrotnie w trakcie przygotowywania zaleceń Wspólna Komisja znalazła się w głębokim impasie, spowodowanym może nie tyle rozbieżnościami merytorycznymi, co trudnymi do wyeliminowania względami taktyczno-politycznymi, z którego znalazła w końcu zadowolające obie strony wyjście — przede wszystkim dzięki postawie Waltera Mertineita. Potrafił on w sposób rozumny i taktowny, jednocześnie zaś energiczny i stanowczy rozstrzygać sporne kwestie, jeśli tylko udaremniały lub utrudniały one osiągnięcie nadrzędnego celu, dla spełnienia którego Komisja została wszak powołana: wyeliminowanie z procesu nauczania i wychowania szkolnego wszelkich oznak nienawiści między Niemcami i Polakami, braku wzajemnego poszanowania, objawów szowinizmu i nacjonalizmu i stworzenie tym samym warunków dla zbliżenia i pojednania obydwu narodów. Jego rozważa i dalekowzroczność sprawiła, że również po wprowadzeniu stanu wojennego i wywołanej przez ten akt dezorganizacji opinii publicznej na Zachodzie odnośnie do celowości dalszej współpracy z Polską, praca Wspólnej Komisji Podręcznikowej przebiegała normalnym trybem, bez większych perturbacji i zahamowań.

Z wielką determinacją podejmował Walter Mertineit rozliczne starania, aby dla sprawy uznania zaleceń podręcznikowych i wcielania ich do praktyki szkolnej w RFN pozyskać jak najwięcej wpływowych sojuszników. Organizował spotkania i uczestniczył w dziesiątkach konferencji poświęconych tej problematyce zarówno na szczeblu federalnym, jak i we wszystkich chyba landach oraz w Berlinie Zachodnim, starając się nieustrudzenie zainteresować pracą Wspólnej Komisji partie polityczne, związki zawodowe, środowiska nauczycielskie i naukowe, wydawnictwa, środki masowego przekazu itp.

Był nie tylko żarliwym entuzjastą dzieła, któremu służyła Komisja, ale był także trzeźwym realistą. Podobnie jak wszyscy członkowie Wspólnej Komisji zdawał sobie sprawę z tego, że nie można oczekiwać z dnia na dzień cudu edukacyjno-wychowawczego i że działalność Komisji jest tylko stosunkowo drobnym ogniwem w skomplikowanym procesie oczyszczania świadomości Niemców i Polaków z utrwalonych w ciągu wieków resentymentów, fobii, uprzedzeń i stereotypów. Uważał jednak, iż dzieło to po doświadczeniach drugiej wojny światowej, zwłaszcza eksterminacyjnej polityki okupanta hitlerowskiego wobec ludności polskiej, musi być niezwłocznie podjęte, aby jak najszybciej doprowadzić do lepszego wzajemnego poznania się i zbliżenia, a z czasem do trwałego pojednania obydwu narodów.

Nie tylko w Republice Federalnej Niemiec, lecz także w Polsce zasługi profesora Waltera Mertineita dla normalizacji stosunków między naszymi krajami znalazły uznanie w oczach władz i opinii publicznej. Wraz z jego przedwczesną nieoczekiwaną śmiercią Polska utraciła szczerze oddanego przyjaciela.

*

Pracowałem blisko z Walterem Mertineitem od 1972 r., w tym przez okres dziesięciu lat wspólnie kierowaliśmy pracami Komisji Podręcznikowej PRL—RFN. Spotykaliśmy się co najmniej dwukrotnie w ciągu roku, przeważnie jednak wielokrotnie. Był Partnerem mądrym, zawsze lojalnym, giętkim w myśleniu i ogromnie pracowitym.

W okresie piętnastolecia częstego wzajemnego obcowania zawiązała się między nami serdeczna przyjaźń, poznałem Waltera jako człowieka. Posiadał zdolność niezwykle łatwego nawiązywania kontaktów z ludźmi nawet przelotnie spotkanymi, gdyż ludzie kochał, w każdej potrzebie gotów był im służyć pomocą, nawet wobec tych, do których miał powody czuć urazę, nie żywił nienawiści, bo nie było w nim krzty nienawiści. Był człowiekiem dobrym i szlachetnym, ten mój przyjaciel-Niemiec.

Władysław Markiewicz

TADEUSZ MENCEL (6 VIII 1912 - 10 VIII 1987)

Tadeusz Mencil, profesor zwyczajny w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej zmarł tragicznie w dniu 10 sierpnia 1987 r. Należał do tych osobowości, które w każdym miejscu pracy i sytuacji życiowej nie tracą optymistycznego spojrzenia na to, co dzieje się wokół. Był aktywny do ostatnich dni swojego życia. Pozostawił wiele prac nie zakończonych.

Tadeusz Mencil urodził się 6 sierpnia 1912 r. w Łodzi. W 1931 r. ukończył Gimnazjum Humanistyczne im. M. Kopernika i w tym samym roku zapisał się na studia historyczne w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W latach studiów (1931 - 1935) krystalizowały się Jego zainteresowania naukowe pod wyraźnym wpływem mistrza — profesora Adama Mieczysława Skalkowskiego. Na jego to seminarium magisterskie uczęszczał. Tu znalazł się nie tylko pod wpływem osobowości profesora, wybitnego znawcy powszechnych i polskich dziejów nowożytnych, ale miał możliwość poznawania tajników warsztatu naukowego i metod badawczych historii. Uczęszczał też na wykłady i seminaria innych wybitnych uczonych, by wymienić przykładowo Kazimierza Tymienieckiego. Atmosfera lat studenckich w Uniwersytecie Poznańskim, wpływ wielkich autorytetów naukowych i własna praca oraz zainteresowania badawcze stały się podniętą do pogłębionych studiów nad dziejami Księstwa Warszawskiego. Wynikiem tych studiów stała się Jego praca magisterska pt. *Sejmy Księstwa Warszawskiego* napisana pod wpływem i z inspiracji naukowej profesora Skalkowskiego. Wybór tematu i intuicja mistrza okazały się niezwykle trafne, ponieważ przy tym okresie naszych dziejów nowożytnych pozostał Profesor Mencil do ostatnich dni swojego życia, stając się niekwestionowanym autorytetem, a jego prace nie tylko przybliżyły nam tamte lata, ale przyniosły nowe ustalenia.

Po ukończeniu studiów w 1935 r. pracował najpierw jako praktykant nauczycielski w średnich szkołach w Łodzi, nie otrzymując za to żadnego wynagrodzenia i jednocześnie kontynuował badania nad dziejami Księstwa Warszawskiego i jego ministrem sprawiedliwości Feliksem Łubieńskim. Nieustannie utrzymywał ściśle kontakty naukowe z profesorem Skalkowskim, który podjął się opieki naukowej nad młodym adeptem nauk historycznych. Dzięki tej pomocy profesora otrzymał T. Mencil w końcu 1936 r. dwuletni zasiłek Funduszu Kultury Narodowej. Pomoc materialna pozwoliła na zintensyfikowanie badań naukowych nad przyszłym doktoratem o Łubieńskim. Dotarł w tym okresie do wszystkich najważniejszych archiwów i bibliotek, w tym również do zbiorów prywatnych, w kraju. W 1937 r. przebywał w Dreźnie, gdzie przeprowadził solidną kwerendę archiwalną i biblioteczną w tym mieście. W latach 1938 - 1939 pracował w Wojskowym Biurze Historycznym, kontynuując studia nad doktoratem i jego wstępną redakcją oraz, pod